

Herfstblad dat blijft liggen, eetbaar groen, bloemrijke bermen en natuurlijke successie; het groen in Deventer wordt steeds duurzamer. De inspiratie hiervoor komt uit de permacultuur. Marcel Wenker behaalde als eerste gemeentelijk groenbeheerder in Nederland het Permacultuur Ontwerp Certificaat en brengt nu het geleerde in praktijk. Kansen genoeg!

Permacultuur in het gemeentelijk groenbeheer

Tekst Kyra Kuitert | Beeld Sjon Heijenga

Het woord permacultuur is een samenvoeging van het Engelse *permanent agriculture*. De Australische bedenkers ervan, de biologen Bill Mollison en David Holmgren, onderzochten in de jaren '70 oorspronkelijke stabiele en productieve ecosystemen in de bossen van Tasmanië. Aan de hand van de belangrijkste ecologische principes van deze systemen, zoals de successiereeks, hebben ze een methode ontwikkeld die handvatten biedt om een duurzaam, eetbaar en permanent landschap te ontwerpen met de sterkte en veerkracht van een natuurlijk ecosysteem. Dit deden ze onder andere als reactie op alle problemen in de moderne landbouw. De ontwerpprincipes die ten grondslag liggen aan permacultuur kunnen overal op worden toegepast: van achtertuin tot stadspark of complete woonwijk.

Van theorie naar praktijk

Marcel Wenker, in '97 op Larenstein afgestudeerd in de richting Tuin & Landschapsinrichting met als specialisatie Beheer (nu: Management Openbare Ruimte), werkte bij verschillende gemeenten voordat hij tien jaar geleden in Deventer begon als senior adviseur groen. In deze functie maakt hij het uitvoeringsgericht beheerbeleid en zorgt voor de vertaling naar de onderhoudscontracten. Hoe is hij bij de permacultuur terechtgekomen? Wenker: „Deventer heeft forse ambities wat betreft duurzaamheid, bijvoorbeeld op het gebied van wind- en zonne-energie. Ik vond het

interessant om te onderzoeken wat de mogelijkheden in de openbare ruimte waren. In mijn werk heb ik veel verschillende contacten, waaronder met Natuur en milieueducatiecentrum De Ulebelt. Zij wezen mij op de permacultuurcursus. In 2014 heb ik, met goedkeuring van mijn leidinggevende, de cursus gevolgd en het PDC (*Permaculture Design Certificate*) gehaald. Naar ik heb begrepen ben ik tot nu toe de enige 'groene' gemeenteambtenaar die deze cursus heeft gevolgd.”

Kansenmenukaart

Aan het eind van de permacultuuropleiding moeten de studenten een eindopdracht doen. Wenker wilde in eerste instantie een park herontwerpen volgens permacultuurprincipes, maar gaandeweg ontdekte hij zoveel mogelijkheden voor de toepassing van het permacultuur gedachtegoed in de Deventerse

praktijk dat hij het anders aanpakte. „Ik vond de cursus een echte eyeopener en elk cursusblok bracht weer nieuwe ideeën en inspiratie, ik wist niet waar ik moest beginnen. Daarom heb ik een zogenoemde kansenmenukaart voor Deventer gemaakt. Een groeidocument met toepassingsmogelijkheden, zowel op het gebied van beheer als op ontwerp, communicatie en participatie.”

Met de kansen die Wenker zag, schopt hij mogelijk tegen een aantal heilige huisjes, zoals het loslaten van de term 'onkruid', en daarom is hij begonnen met een presentatie voor collega's om ze bekend te maken met de uitgangspunten van de permacultuur. Daarbij maakte hij gebruik van begrippen die zij al kenden, zoals biodiversiteit en de klimaatbestendige stad. Wenker: „De kern van mijn verhaal was de introductie van het 'permanente denken': meewerken met de natuur, geen symptoombestrijding en een maximaal rendement bij een minimale inspanning. De gemeente stond en staat gelukkig open voor mijn plannen zodat ik, in eerste instantie op kleine schaal, in de praktijk aan de slag kon, zoals met meer eetbaar groen in de stad met als climax een 100% eetbare en bruikbare tuin rond het nieuwe gemeentehuis (zie foto volgende pagina). Een groot deel van de kansen die ik zie zijn nog ideeën of zijn slechts ten dele uitgevoerd, maar ik denk dat ik het zaadje van de permacultuur binnen onze organisatie geplant heb en dat deze boom nu langzaam uit kan groeien tot zijn volle wasdom.”

Eikenprocessierups

Door monoculturen en klimaatverandering komen er in Nederlands steeds meer eikenprocessierupsen voor, met name op inlandse eiken. In het buitengebied van Deventer bestaat 80% van de bomen uit eiken, en de rupsenpopulatie is de

laatste tien jaar sterk toegenomen. Wenker: „Symptoombestrijding met chemische en biologische middelen werkt vooral op korte termijn maar is niet duurzaam. Het is een verspilling van middelen want je lost er niets structureel mee op. De perma-

cultuur stimuleerde mij om verder te kijken en toen besefte ik dat de rups onderdeel is van een groter ecosysteem waar kansen lagen. Bij het bermbeheer zorgen we nu bijvoorbeeld voor meer kruiden en schermbloemigen. Dit trekt insecten aan, zoals zweefvliegen en wantsen, die hun eitjes in de rupsen leggen waardoor die doodgaan. Dit trekt ook meer vogels aan die vervolgens de rupsen opeten. Oftewel: je laat de natuur jouw werk doen.” Elders in Deventer is gras zonder gebruiksfunctie vervangen door bijenlinten en extensief beheerd gras. Dat wordt met burgers gedeeld, onder meer met een website over de openbare ruimte. Dit werkt, want niet alleen imkers en het IVN maar ook de meeste bewoners waarderen de bijenlinten. Het langere gras is mooier om te zien én goedkoper voor de gemeente.

Verboste wadi's

Maaien, schoffelen en snoeien is volgens Wenker soms pure 'werkverschaffing', omdat je dan hard bezig bent om een bepaald stadium in de successie in stand te houden. Maar wat als je dit loslaat en het overlaat aan 'de natuur'?

Als voorbeeld noemt hij wadi's, verlagingen tot een meter diep waar na een fikse regenbui overtollig regenwater kan infiltreren: „Wadi's zijn bijna altijd van gras en moeten daarom vaak gemaaid worden. Dat kost veel energie en door de zware

maaimachines slijt de grond dicht. Waarom niet de natuurlijke successie ruimte geven? Dan komen er op korte termijn bijvoorbeeld pitrus en lisdodde bij, en daarna wilgen en elzen en tenslotte het climaxstadium met bijvoorbeeld acacia en eik. Door al het organische materiaal houdt de bodem meer water vast en door de bomen verdampt er ook veel. Deze 'verboste' wadi's moeten natuurlijk wel schoon van zwerfafval en sociaal veilig zijn en blijven.” Deze aanpak kan niet overal, besefte Wenker, maar hij neemt graag landschapsarchitecten mee in zijn verhaal, zodat ze de nieuwe vorm in kunnen passen in hun ontwerp. Net als andere gemeenten moet Deventer bezuinigen. Wenker: „Laat natuurlijke successie haar gang gaan, dan hoeft er minder geld naar het vervangen van groen en blijft er geld over voor 'veilig en schoon'.”

De grond bedekt houden

In het openbaar groen wordt nauwelijks gewerkt met mulch, een laag organisch materiaal waar je de bodem mee bedekt. Een mulchlaag van bijvoorbeeld houtcompost bij boomaanplant of parkbomen zorgt voor meer bodemleven,

meer organische stof in de grond, minder verdamping en een betere bodemstructuur. Ook onderdrukt het onkruidgroei en geeft het de beplanting meer weerstand tegen ziekten. Wenker: „Net als de meeste gemeenten voeren wij veel 'afval'

zoals blad en houtsnippers af. Een eenvoudige start was dus om herfstblad het plantsoen in te veegen. Helaas waaide een deel na een flinke storm weg. Toen hebben we maar houtcompost gekocht. Ook learning by doing hoort bij permacultuur...” Momenteel loopt er een proef om van eigen bladafval Bokashi te maken. Dit is organisch materiaal dat gefermenteerd is dankzij anaerobe omzetting (zonder zuurstof). Naast koolstof bevat het bio-actieve stoffen en gezonde micro-organismen die de bodem ondersteunen. Dit is echter niet zomaar even georganiseerd. „We moeten dingen zoals de juridische kant en wetgeving, de locatie en de afstemming met Het Groenbedrijf regelen. Als het lukt, kunnen we organisch materiaal lokaal verwerken en teruggeven aan de Deventer bodem.”

De tien permacultuurprincipes

- Plaats elementen zoveel mogelijk in functionele relaties met elkaar.
- Gebruik multifunctionele elementen.
- Zorg dat basisfuncties worden gedragen door meerdere elementen.
- Gebruik biologische, hernieuwbare en lokale hulpbronnen.
- Organiseer kringlopen.
- Stapel in tijd én ruimte.
- Werk met natuurlijke successie.
- Maximaliseer de biodiversiteit.
- Maximaliseer aantal en lengte van randen en raakvlakken.

- Hanteer een menselijke maat.

Permacultuurcursussen

De basis cursus permacultuur leidt op tot het internationaal erkend PDC (Permaculture Design Certificate) en bestaat uit een serie lezingen van minimaal 72 uur aangevuld met ontwerp oefeningen en leerervaringen. Wenker volgde deze cursus bij permacultuurpionier Fransje de Waard (www.thuisopaarde.nl). Andere aanbieders: Permacultuur School Nederland (www.permacultuur.eu), Permacultuur Centrum Nederland (www.permacultuur.org) en Permacultuur Nederland (www.permacultuurnederland.org).

Marcel Wenker werkt met stadgenoot Marc Siepman aan een permacultuur cursus voor gemeentebestuurders. Interesse? Stuur een mailtje naar marc@gevoelvoorhumus.nl.

